

УДК 785 (477.83)

В.В. ШАФЕТА

**ВНЕСОК КЕРІВНИКІВ АНСАМБЛІВ НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ЛЬВІВЩИНИ У
ВИКОНАВСЬКИЙ РЕПЕРТУАР, МУЗИЧНУ НАУКУ І ПУБЛІЦИСТИКУ**

У статті висвітлено педагогічну, організаторську, виконавську, науково-методичну та публіцистичну діяльність провідних постатей, що представляють колективне народно-інструментальне мистецтво Львівщини.

Осміслено та визначено їх внесок у розробку репертуару і проблеми виконавства, популяризацію народно-музичного мистецтва, педагогіку і навчально-методичну літературу.

Ключові слова: педагогічна діяльність, виконавський репертуар, колективне народно-інструментальне виконавство.

В.В. ШАФЕТА

**ВКЛАД РУКОВОДИТЕЛЕЙ АНСАМБЛЕЙ НАРОДНЫХ ИНСТРУМЕНТОВ
ЛЬВОВЩИНЫ В ИСПОЛНИТЕЛЬСКИЙ РЕПЕРТУАР, МУЗЫКАЛЬНУЮ НАУКУ
И ПУБЛИЦИСТИКУ**

Статья освещает педагогическую, организаторскую, исполнительную, научно-методическую и публицистическую деятельность ведущих фигур, представляющих коллективное народно-инструментальное искусство Львовщины.

Осмыслен и определен их вклад в разработку репертуара и проблемы исполнительства, популяризации народно-музыкального искусства, педагогику и учебно-методическую литературу.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, исполнительский репертуар, коллективное народно-инструментальное исполнительство.

V.V. SHAFETA

**CONTRIBUTION LEADER OF THE ENSEMBLE OF FOLK INSTRUMENTS IN THE
LVIV REGION PERFORMING REPERTOIRE, MUSIC SCIENCE AND JOURNALISM**

The article highlights the pedagogical, organizational, executive, scientific, technical and journalistic activities leading figures representing the collective folk-art tool Lviv.

Comprehends and determined their contribution to the development of repertoire and performance problems, promotion of folk music, pedagogy and educational literature.

Key words: educational activities, performing repertoire, folk collective instrumental performance.

Народно-інструментальне виконавство Львівщини характеризується розвитком різноманітних форм: це колективи різного масштабу – від дуетів до оркестрових складів, серед яких академічні, фольклорні та естрадні колективи, професійні, навчальні та самодіяльні формації. Інструментальні склади більшості колективів, однорідних та мішаних, включають баяни та акордеони. Серед них виділяються Прикарпатський дует баяністів, Інструментальне тріо «Гармонія», заслужений вокально-хореографічний ансамбль «Галичина», оркестр та батяр-бэнд з тією ж назвою, а також численні студентські та педагогічні колективи фахових навчальних закладів Львова і Дрогобича.

Незважаючи на активну участь у мистецькому житті регіону, України, а нерідко – інтенсивну міжнародну гастрольну практику, осмислення аспектів виконавської і композиторської творчості представників, насамперед керівників названих колективів, висвітлюється переважно у періодичних виданнях. Зацікавлення окресленою проблематикою музикознавців-фахівців є поодинокими. Серед них – роботи М.Давидова, Л.Посікіри, М.Наконечної та І.Гордельянова [4], присвячені колективам фахових навчальних закладів

краю в контексті національної музичної освіти, праці А.Душного та Ю.Чумака, у яких аналізується творчість Прикарпатського дуету баяністів, творчість Е.Мантулева та А.Онуфрієнка [3; 5; 6], виступи Д.Кужелева¹, Л.Пасічняк, В.Шафети, М.Михаця у контексті науково-практичних конференціях, приурочених до вшанування видатних представників Львівської баянної школи.

Діяльність яскравих постатей, що представляють колективне народно-інструментальне мистецтво регіону, характеризує подвижницька і багатогранна праця у різних галузях: педагогічній, організаторській, виконавській, науково-методичній та публіцистичній. Метою даної розвідки є аналіз їхнього внеску в розробку репертуару і проблем виконавства, популяризації народно-музичного мистецтва, педагогіку і навчально-методичну літературу.

Серед багатогранних творчих постатей регіону – виконавець, учасник, організатор колективів, композитор і педагог Сергій Максимов. За його безпосередньої участі та ініціативи було створено інструментальне тріо «Гармонія» (1997) у складі сестер Ольги (скрипка) та Оксани (ф-но) Кіселичник та Оксани (скрипка) і Сергія (баян) Максимових. В подальшому цей колектив став підгрунтям одноіменного тріо, у концертних програмах якого фольклорний розділ будувався під керівництвом Сергія Максимова. У 1998 р. ансамбль здійснив запис магнітоальбому на студії А.Іванюка (м. Трускавець).

Починаючи з 2000 р. і по даний час колектив виступає у новому складі: Іриной Турканик (скрипка I), Оксана Максимова (скрипка II) та Сергій Максимов (баян), який є автором перекладів, аранжувань та художнім керівником ансамблю. Серед творів Сергія Максимова: «Ave Maria», «Нікулівана», «Новорічний сюрприз», «Російські страдання на тему «Токати і фуги d-moll» Й.-С. Баха». Пізніше музикант створює та очолює ансамбль народної музики «Барви Карпат».

У 1982 р. створено дует баяністів у складі С.Максимова і В.Чумака, лауреата міжнародних та всеукраїнських конкурсів (гастролював у Польщі, Англії, Італії, Канаді, Німеччині, Австрії). Учасники дуету виявили себе і як композитори. Зокрема, «Варіації на тему лемківської народної пісні «Ке́дь ми прийшла карта» (інструментовка Сергія Максимова, обробка Віктора Чумака) написана для особливого складу, який поєднує частково риси симфонічного оркестру (група дерев'яних духових, яка включає флейту, гобой, кларнет, фагот і струнно-смичковий склад: перші та другі скрипки, альти, віолончелі та контрабаси) і риси оркестру народних інструментів (перші та другі баяни, які на практиці беруть на себе функції мідної групи, та група з бандур, цимбал та баяна-соло, що утворює окремий самостійний фактурний прошарок у творі). Оркестровий склад доповнюють ударні інструменти (малий та великий барабани, дзвіночки, трикутник і тамбурін), які у цій композиції поряд з ритмічною функцією мають значення важливого тембрового чинника та сприяють неофольклорним наслідуванням троїстих музик. Спільною мистецькою працею В.Чумака та його сина – Ю.Чумака стала збірка ансамблевих фольклорних обробок «Танці і мелодії польські для двох акордеонів» [3, с. 7].

Особливими завданнями і соціально-комунікативними установками керується заслужений вокально-хореографічний ансамбль «Галичина», у складі якого як самостійні концертні одиниці фігурують одноіменні баяр-бенд «Галичина» та оркестр (ансамбль). Так, оркестр «Галичина» (художній керівник – Олексій Бобків, музичний керівник – Петро Рачинський, керівник оркестру – Юрій Польовий), сформований на основі характерного для західного регіону України складу «троїстих музик», включає сопілки, цимбали поряд з традиційними класичними скрипкою, кларнетом, акордеоном, контрабасом, чим наближається до етнічної моделі буковинського тарафа. У супроводі оркестру співають багато відомих народних та заслужених артистів України.

Баяр-бенд «Галичина» під керівництвом П.Рачинського (у складі Віктора Морозова (вокал, гітара), Петра Рачинського (акордеон), Богдана Назара (скрипка), Степана «Смола» Нетребяка (кларнет), Івана Огара (контрабас), Романа Жука (туба) працює у стилістиці етно-

¹ Окремі аспекти виконавства висвітлюються також у його дисертаційному дослідженні «Художні тенденції розвитку академічного баянного мистецтва» (К., 2002).

джазу. Колективом у 2002 році в МД Студії (Львів) підготовано і записано компакт-диск «Віктор Морозов. Тільки ві Львові. Львівські баянські пісні».

У репертуарі колективів ансамблю поряд з творами світової класики, митців України і регіону важливе місце займають фольклорно орієнтовані композиції Ю.Польового («Намисто», «Бойківська весільна», «Лемківська», «Галицька барвіста», марш «Опришок», полька «Гоп-ша-ша») та П.Рачинського («Марш Симона Петлюри»).

Істотна частка науково-методичних здобутків зосереджена в осередках фахової музичної освіти регіону. Саме у них сконцентрована ініціатива створення виконавських колективів, а їхніми керівниками осмислюється проблематика функціонування цих колективів, їхній зв'язок з навчально-виховним процесом, спрямування репертуарного забезпечення, вони виступають творцями дидактичної, посібникової літератури.

Так, для забезпечення репертуарних потреб навчальних колективів відділу, а згодом і кафедри народних інструментів Львівської державної консерваторії (тепер – Національної музичної академії ім. М.В.Лисенка) засновник цього структурного підрозділу навчального закладу Г. Казаков створив низку інструментальних перекладень для цимбалів, домри та різних ансамблевих складів, а також низку оркеструвань для оркестру народних інструментів, серед яких: «Українська сюїта» З.Дашака, «Козачок» Л.Ревуцького, «Серенада» тв. 37 № 3 М.Лисенка. Репертуар оркестру поповнила й композиція «Гуцульська рапсодія» для сопілки і оркестру знавця та ентузіаста народно-інструментального виконавства І.Вимера.

Значна роль в організації творчої та дидактично-педагогічної діяльності на Дрогобищині належить Е.Мантулеву, який був запрошений викладати методику гри на баяні та інструментознавство у Дрогобицьке музичне училище (1958 р.), а згодом – у ДДПУ ім. І.Франка. Музикант брав участь у дуеті баяністів (у складі: М.Бакаєв, Е. Мантулев, який концертував вже у 1967 р.), у «Прикарпатському тріо» баяністів у складі Миколи Мамайчука, Романа Пукаса, Ернста Мантулева, виступив засновником викладацького секстету народних інструментів (1966), засновником і керівником ансамблю викладачів-баяністів «Гармоніка», студентського ансамблю «Троїсті музики» (2002), оркестру народних інструментів «Ліра» [1; 2].

Будучи практикуючим педагогом та учасником цілої низки ансамблів за участю баяна, музикант глибоко орієнтувався в особливостях репертуарних запитів. Зокрема, брав участь у створенні педагогічної збірки для баяна «Повій, вітре, на Україну», до якої увійшли обробки народних пісень для баяна, здійснив інструментовку солоспіву «Коли розлучаються двоє», обробки пісні «Якби мені не тиночки», створив оригінальні оркестрові композиції «Карпатський етюд» з спільковим соло, «Жартівливий награвш», романс «Чарівна весна» на слова І.Юринця [10].

Репертуар оркестру «Ліра» відрізняється поєднанням ознак народноінструментального мистецтва та естрадної музики. Викладач кафедри диригування Дрогобицького педагогічного університету ім.І.Франка зазначив: «Оркестр народних інструментів – навчальна творча лабораторія, де вони [студенти – В.Ш.] здобувають навички оркестрового музикування, володіння різними народними інструментами, знайомляться з основними інструментовки, відповідним репертуаром, особливостями шкільного оркестру народних інструментів, що так необхідно майбутньому вчителю музики» [9].

Про його дидактичну збірку – Дитячий альбом «Пикарпатські візерунки» для гогово-виборного баяна, присвячений доньці Іринці, який зараз став хрестоматійним у дитячих музичних закладах регіону і далеко за його межами, – В.Власов сказав: «Музика альбому талановита... Фактура в міру розвинена, насичена, поліфонічна, а разом з тим по-баянному здійснима та зручна». Загалом видавництвами «Музика» та «Музична Україна» випущено понад 40 творів, серед яких оригінальні композиції, а також обробки, переклади для баяна, ансамблів, оркестру народних інструментів, здійснених Е.Мантулевім.

Окрім творчого доробку, музикант підготував методичні посібники «Роль інструментального ансамблю та оркестру в естетичному вихованні учнів загальноосвітньої школи», «Грає шкільний оркестр дитячих музичних інструментів», ряд навчальних програм з методики викладання на баяні для магістрів, концертмейстерського класу та ансамблю народних інструментів [8].

Чималим є вклад митця в музичну публіцистику. Так, аналізу перебігу конкурсу баянного мистецтва присвячено його публікацію (у співавторстві з М.Собком) в газеті «Радянське слово» «Кращі баяністи України», у якій йдеться про підсумки відбіркового прослуховування на конкурс-фестиваль у Москві¹. Стаття «Прикарпатський дует баяністів Віктор Чумак та Сергій Максимов» присвячена виходу в світ диску з цією назвою та коментареві головних здобутків діяльності виконавського колективу.² Методико-педагогічна проблематика, створення оркеструвань для навчальних колективів, особливості організації шкільних оркестрів у загальноосвітніх школах, проблеми виконавської артикуляції, огляд новітньої методичної літератури для баяна – ось далеко неповний перелік тем виступів митця на науково-практичних, республіканських конференціях.

Винятковою за різноспрямованістю, чисельністю, обсягом і фаховим рівнем є діяльність педагога, науковця, композитора і диригента А. Онуфрієнка. Поряд з численними обробками, інструментуваннями, перекладеннями у його доробку чимало оригінальних творів – репертуарних композицій дидактичного спрямування для баяна-соло, ансамблю баяністів («На полонині», «Співанки», «Маленька поема», «Порив»), оркестру народних інструментів («Варіації», Сюїти № 2, 3, «Романтичний ескіз», «Хороводи», «Увертюра», «Гуцульська імпровізація», «Симфонієтта» та ін.). Для репертуару народно-оркестрових колективів ним створено також «Поєму» (для складу, де солюючі функції по чергово виконують концертні гармоніки та домри, доповнені квінтетом балалайок, цимбалами, бандурою та групою ударних), «Фантазію» (інструментування цього твору реалізовано Ю. Балухом) та ряд інших композицій.

У співавторстві з провідними фахівцями консерваторії для забезпечення потреб навчального процесу досвідчений педагог та керівник уклав посібники «Хрестоматія з диригування оркестром народних інструментів» та «Читання партитур для оркестру народних інструментів», що успішно пройшли дидактичну апробацію й активно слугують завданням підготовки молодих спеціалістів.

Тривалий час музикант очолював Львівське відділення музичного товариства України, був членом президії його республіканського відділення, входив до складу редколегії всеукраїнського журналу «Музика». Його активну позицію у питаннях народно-інструментального виконавства засвідчують численні публікації у періодиці, що стосуються широкого кола проблем, як, наприклад, анонс концертного виступу у Львові та коментар виконавської діяльності В.Бесфамільнова³, відгук на гастрольні виступи баяністів – виконавців з Вірменії та Білорусі, серед яких дует Тамари Мурзіної і Алли Гаценко⁴, стаття про оркестр гуцульських народних інструментів під керівництвом випускника консерваторії, директора музичної школи Дмитра Біланюка⁵, аналіз участі львівських баяністів у Міжнародному конкурсі баяністів та акордеоністів в Клінгенталі⁶ та численні інші, які свідчать про широту мистецьких, творчих, практично-виконавських та педагогічних зацікавлень, досвід та ерудицію у контексті цих напрямків, прагнення залучити до вирішення наболілих проблем широке коло спеціалістів, донести фахово осмислену інформацію про досягнення окремих представників народно-інструментальної культури та виконавських колективів до широкого загалу.

Зі здійсненого огляду очевидно, що яскраві мистецькі постаті у галузі баянного виконавства краю активно впливають на музично-культурну традицію регіону через періодику та наукові видання, беруть участь у народно-інструментальних ансамблях різних складів, сфер функціонування і стильових орієнтирів, постають як творці їх різножанрового та

¹ Мантулев Е. Грай, мій баян! /Е.Мантулев. – 1980. – № 40 (8. 005). – 11.03.

² Мантулев Е. Прикарпатський дует баяністів Віктор Чумак та Сергій Максимов /Е.Мантулев // Галицька зоря. – 1992. – № 125 (366). – 26. 11.

³ Онуфрієнко А. Зупинися, прекрасна мить /А.Онуфрієнко // Ленінська молодь. – 1974. – 2.09.

⁴ Онуфрієнко А. Звучать баяни /А.Онуфрієнко // Ленінська молодь. – 1974. – 21.05.

⁵ Онуфрієнко А. Рости – значить діяти / А. Онуфрієнко. // Культура і життя. – 1981. - № 10. – 1. 02.

⁶ Онуфренко А. Блискуча перемога /А.Онуфрієнко // Культура і життя. – 1979. –№ 47 (2536). – 17.06.

різностильового репертуару, дидактичної та методично-посібникової літератури, здійснюють вплив на формування громадської думки і слухацької культури, впливають на структурування і наповнення навчальних курсів спеціалістів, сприяють розвитку і популяризації українського народно-інструментального мистецтва на національному і міжнародному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. [б./а.] Заслужене визнання // Радянський педагог. – 1966. – № 17-18 (153-154). – 1.05.
2. [б./а.] Наші посланці у Львові // Радянський педагог. – 1967. – № 14 (192). – 23. 04.
3. Гатайло-Мазур Н. Фантазія для оркестру українських народних інструментів А.Онуфрієнка // Львівська баянна школа та її видатні представники (70-річчю від дня народження А.Онуфрієнка присвячується): Зб. мат. наук.-практ. конф. / [Упоряд. А.Душний, С.Карась, І.Фрайт]. – Дрогобич: Коло, 2005. – С. 27-32.
4. Гордельянов І. Дрогобицьке музичне училище ім. В.Барвінського / І.Гордельянов // М.А.Давидов. Історія виконавства на народних інструментах (українська академічна школа): підручник для вищих та сер. муз. навч. закладів. – К.: НМАУ ім. П.Чайковського, 2005. – С. 357-360.
5. Душний А. Анатолій Онуфрієнко: життя присвячене музиці: Монографія / [За заг. ред. Б.Пица]. – Дрогобич: Посвіт, 2010. – 328 с.
6. Душний А. Композиторська спадщина Анатолія Онуфрієнка (методико-виконавський зріз) / А.Душний // Творчість композиторів України для народних інструментів: Зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, ЛДМА ім. М.Лисенка, 10.04.06) / [Ред.-упоряд. А.Душний, С.Карась, Б.Пица]. – Дрогобич: Посвіт, 2006. – С. 41-45.
7. Мантулев Е. Прикарпатський дует баяністів – Віктор Чумак та Сергій Максимов / Е.Мантулев // Галицька зоря. – 1992. – № 125 (366). – 26.11.
8. Собко В. Життя у мистецтві / Василь Собко // Франківець. – 2004. – 1.10.
9. Фрайт М. Звучить «Ліра» / М.Фрайт // Радянський педагог. – 1985. – № 21 (921). – 6.06.
10. Ярко М. Творчий ювілей. / М.Ярко. // Радянський педагог. – 1990 – 15.06.

УДК 78.6(Укр.)

Л.Р. ФЕДОРОНЬКО

ФОРМУВАННЯ НАРОДНОПІСЕННОГО РЕПЕРТУАРУ В СІЛЬСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПЕРЕДКАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ В ХХ СТОЛІТТІ

У статті висвітлено частину народнопісенного репертуару сучасного села, що формувалася в ХХ ст. у зв'язку з суспільно-культурними процесами в передкарпатському регіоні на прикладі фольклору сіл Верхні та Нижні Гаї Дрогобицького району на Львівщині.

Осміслено джерела формування і поповнення локального репертуару. Визначено основні жанрові та тематичні групи пісень зазначеного періоду, особливості їх побутування та трансформації.

Ключові слова: народнопісенний репертуар, сільське середовище, новотвір функціонування, трансформація.

Л.Р. ФЕДОРОНЬКО

ФОРМИРОВАНИЕ НАРОДНОПЕСЕННОГО РЕПЕРТУАРА В СЕЛЬСКОЙ СРЕДЕ ПРЕДКАРПАТСКОГО РЕГИОНА В ХХ В.

В статье освещена часть народнопесенного репертуара современной деревни, которая формировалась в ХХ в. в связи с общественно-культурными процессами в предкарпатском регионе на примере фольклора сел Верхние и Нижние Гаи Дрогобычского района на Львовщине.